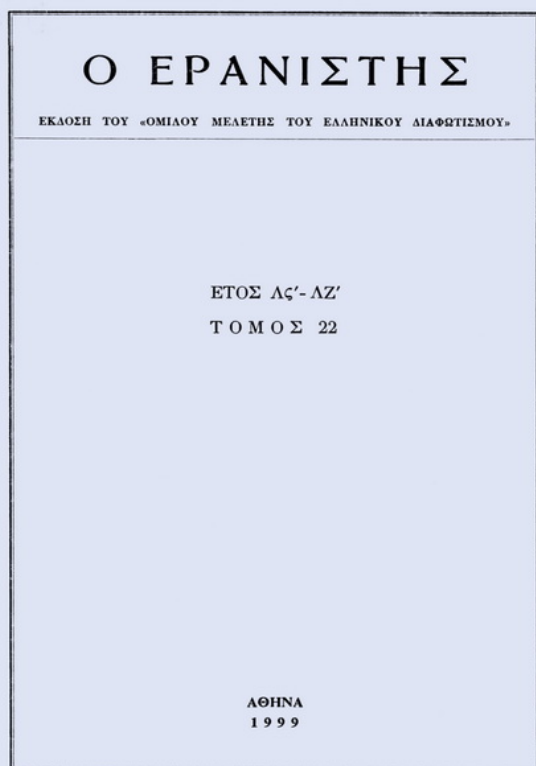

The Gleaner

Vol 22 (1999)

Ειδήσεις για τον Κερκυραίο χαρτογράφο Ιωάννη Ξενοδόχο

Γεράσιμος Δ. Παγκράτης

doi: [10.12681/er.188](https://doi.org/10.12681/er.188)

To cite this article:

Παγκράτης Γ. Δ. (1999). Ειδήσεις για τον Κερκυραίο χαρτογράφο Ιωάννη Ξενοδόχο. *The Gleaner*, 22, 241–246. <https://doi.org/10.12681/er.188>

Παρασχολήματα

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΟ ΙΩΑΝΝΗ ΞΕΝΟΔΟΧΟ

ΣΤΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΞΕΝΟΔΟΧΟ αποδίδεται ο πρώτος χειρόγραφος ελληνικός πορτολάνος ἄτλας, ο οποίος φυλάσσεται σήμερα στο Μουσείο Correr στη Βενετία.¹ Ἡ σχετική με τοὺς χειρόγραφους ναυτικούς χάρτες ελληνική βιβλιογραφία ἀναφέρεται στο ἔργο ἀπὸ τὸ 1966,² ἐνῶ στίς ἀπογραφές τοῦ σχετικοῦ ὕλικου τὸ ἔργο τοῦ Ξενοδόχου ἔχει ἐντοπιστεῖ ἤδη ἀπὸ τὸ 1866.³

Ὁ Ξενοδόχος θεωρήθηκε ἐξαρχῆς Ἑλληνας ἐξαιτίας τόσο τοῦ ὀνόματός του ὅσο καὶ τῆς καταγωγῆς του, πού δηλώνονται στὸ πρῶτο φύλλο τοῦ ἄτλαντα, πράγμα πού δὲν ἀφήνει περιθώρια ἀμφιβολίας («*Ego Ioanis Xenodocos da Corfui composuit. Ano MCCCCCX. Ex dies XXIII setebrion*»).⁴ Ὁ ἄτλας ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία φύλλα τὰ ὅποια περιλαμβάνά-

1. Γιώργος Τόλιας, *Οἱ ἑλληνικοὶ ναυτικοὶ χάρτες - πορτολάνοι, 15ος-17ος αἰ.*, Ἀθήνα 1999, σ. 64, 77. Σύμφωνα με τὴν ἀπόψη τοῦ Theobald Fischer, *Sammlung Mittelalterlicher Welt- und Seekarten, Italienischen Ursprungs*, Verlag von Ferdinand Ongania, Βενετία 1886, σ. 150, θὰ πρέπει νὰ τοῦ ἀποδοθοῦν ἀκόμη τέσσερις ἀπὸ τοὺς ἑννέα χάρτες πού συναπαρτίζουν τὸν μικρὸ ἄτλαντα τῆς Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου. Πρβλ. Τόλιας, ὁ.π., σ. 44.

2. Στέφανος Μακρυμύχαλος, «Ἑλληνες χαρτογράφοι τοῦ 16ου αἰῶνος», *Ὁ Ἑρμίστης* 9-10 (1966), 158-162.

3. Guglielmo Berchet, *Portolani esistenti nelle principali biblioteche di Venezia*, Βενετία 1866. Gustavo Uzielli & Pietro Amat di San Filippo, *Studi Biografici e Bibliografici sulla storia della Geografia in Italia*, τ. II, *Mappamondi, carte nautiche, Portolani ed altri monumenti cartografici specialmente italiani dei secoli XIII-XVII*, Ρώμη ²1882, σ. 239. Adolf Erik Noerderskiöld, *Periplus: An Essay on the Early History of Charts and Sailing-Directions*, Στοκχόλμη 1897. Lucia Casanova, «Inventario dei Portolani e delle Carte Nautiche del Museo Correr», *Bollettino dei Musei Civici Veneziani* 3-4 (1957), 66-67. Ἄννα Ἀβραμέα, «Ἡ χαρτογράφηση τοῦ παράλιου χώρου», *Ἑλληνικὴ Ἐμπορικὴ Ναυτιλία (1453-1850)*, Ἀθήνα 1972, σ. 179-230. Τῆς ἴδιας, «Χάρτες τοῦ Αἰγαίου», *Χάρτες καὶ χαρτογράφοι τοῦ Αἰγαίου*, Ἀθήνα 1985, σ. 22-32. Susanna Biadene, *Carte da Navigar, Portolani e carte nautiche del Museo Correr 1318-1732*, Βενετία 1990. Corradino Astengo, *Elenco Preliminare di Carte ed Atlanti Nautici Manoscritti Eseguiti nell'area Mediterranea nel periodo 1500-1700 e conservati presso enti pubblici*, Γένοβα 1996.

4. Τόλιας, ὁ.π., σ. 35, 179.

νουν: α) τή δυτική Ευρώπη και τις δυτικές άκτες τής 'Αφρικής, β) τμήμα τής ανατολικής λεκάνης τής Μεσογείου με τὸ ἑλληνικὸ ἀρχιπέλαγος καὶ τὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ γ) τὴν κεντρικὴ Μεσόγειο.⁵ Τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων σημειώνονται στὴ βενετικὴ τους ἐκφορὰ καὶ στὴ σήμανσή τους κυριαρχοῦν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένοβα. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν ἀπεικόνιση τῆς Βενετίας τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἀποδίδεται μὲ τὴ μορφή πού αὐτὸ πῆρε, μετὰ τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τοῦ 1511, μὲ πυραμιδοειδῆ στέγη. Τὰ παραπάνω καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πορτογάλνος ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βενετσιάνικης χαρτογραφικῆς σχολῆς ὁδηγήσαν τοὺς μελετητὲς νὰ θεωρήσουν ὡς πιθανὸν τόπο τῆς κατασκευῆς τοῦ τῆ Βενετίας.⁶

Οἱ ὑποθέσεις γιὰ τὴν ἐμποροναυτικὴ ιδιότητα τοῦ Ξενοδόχου, ἡ ὁποία τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ταξιδεύει σὲ διάφορα λιμάνια καὶ νὰ διαμένει γιὰ μικρότερα ἢ μεγαλύτερα διαστήματα στὴ Βενετία,⁷ ἐπιβεβαιώνονται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὶς πληροφορίες πού ἐκτίθενται παρακάτω. Θεωρήσαμε ἀναγκαία τὴ δημοσίευση αὐτοῦ τοῦ παρασχολήματος στὸ περιοδικὸ ὅπου δημοσιεύθηκε ἡ πρώτη ἀναφορὰ στὸ ἔργο του (βλ. σημ. 2), προκειμένου νὰ καλυφθοῦν κάποια κενὰ στὴ βιογραφία τοῦ Ξενοδόχου. Οἱ πληροφορίες ἀντλήθηκαν ἀπὸ τὰ νοταριακὰ κατὰστιχα τῶν Γ.Α.Κ., Ἀρχείων Νομοῦ Κερκύρας, στὸ πλαίσιο ἐρευνας γιὰ διδακτορικὴ διατριβὴ μὲ θέμα τὸ ἐμπόριο τῆς Κέρκυρας στὸ πρῶτο μιστὸ τοῦ 16ου αἰώνα. Τὰ νεότερα στοιχεῖα πού προκύπτουν ἀπὸ τὰ κερκυραϊκὰ ἀρχεῖα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τεκμηριώσουμε τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἰωάννη Ξενοδόχου στὴν περίοδο 1511-1530.

Σχετικὰ μὲ τὸν Ἰωάννη Ξενοδόχο ἐντοπίστηκαν ὀκτὼ νοταριακὰ ἔγγραφα πού καλύπτουν τὴν περίοδο 1511-1530.

Τὸ 1511 ὁ Ξενοδόχος ἐμφανίζεται νὰ ἔχει ὀφειλὴ πρὸς τὸν Μιχάλη Πλασχοβίτη, ὁ ὁποῖος ὀρίζει πληρεξούσιό του τὸν κύρ Κωνσταντῖνο Πλασχοβίτη γιὰ νὰ τὴν εἰσπράξει.⁸ Τέσσερα χρόνια ἀργότερα (27 Ἀπριλίου 1515) συνεταίριζεται μὲ τὸν Ἰωάννη Καμίτση καὶ ναυλώνουν γιὰ ἓνα ἔτος τὸ σανδάλι τοῦ μισερ Μιχέλη Ψαρσώλη.⁹ Μεσολαβεῖ ἓνα κενὸ 13 ἐτῶν, στὸ ὁποῖο ὁ Ξενοδόχος ἀπουσιάζει ἀπὸ τὶς κερκυραϊκὲς ἔγγραφες πηγές. Αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του ἀπὸ τὴν Κέρκυρα θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ἐρμηνευτεῖ ἀπὸ μιὰ ἐνδεχόμενη διαμονή του στὴ Βενετία, ὅπου τὸ 1520 σχεδίασε τὸν σωζόμενο ἄτλαντά του.

5. "Ο.π., σ. 179, ὅπου γίνεται ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ ἔργου.

6. "Ο.π., σ. 37.

7. "Ο.π., σ. 37-38.

8. Γ.Α.Κ., Ἀρχεῖα Νομοῦ Κερκύρας, Συμβολαιογράφοι, νοτάριος Κωνσταντῖνος Μοναστηριώτης (Μ 225), φ. 200^ε.

9. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 149^ε.

Φτάνουμε έτσι στα 1528, όταν ο Ξενοδόχος βρίσκεται προφανώς σε ώριμη ηλικία και έχει καταξιωθεί στο χώρο του εμπορίου και της ναυτιλίας, ώστε να του ανατεθεί να κρίνει, από κοινού με τους μισέρ 'Αντώνιο Βικέντη και κύρ Χριστόφορο Τζαρή, τη διαφορά που προέκυψε στο συνεταιρισμό του Νικόλαου 'Αλαμάνου με τον δραστήριο ζωέμπορο 'Αντώνιο Μαρτίνο.¹⁰ Το επόμενο έτος (1529) βρίσκεται σε αντιδικία με τους μισέρ Τζώρτζη Μάικα¹¹ και κύρ 'Ιάκωβο Σπετζιέρη,¹² γνωστά μέλη της κερκυραϊκής κοινωνίας της εποχής. Οί τρεις αντίδικοι καταλήγουν σε συμφωνία και ορίζουν διαιτητές στη διαφορά τους τον γνωστό εμποροκαπετάνιο και ποιητή της Κέρκυρας 'Ιάκωβο Τριβόλη¹³ και τον Μιχάλη Κοκέρη.

Το επόμενο στοιχείο χρονολογείται στα 1530, όταν ο κύρ 'Ιωαννουτζίος Ξενοδόχος προσλαμβάνεται από τον πρώην μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μακάριο Παπαγεωργόπουλο (1517-1536)¹⁴ ως καπετάνιος στο πλοίο του (έναν γρίπο). 'Η συμφωνία προέβλεπε ότι ο Ξενοδόχος θαπραγματοποιούσε τὰ ταξίδια που εκείνος θά του 'όριζε, έναντι ετήσιας αμοιβής 26 δουκάτων σὺν τὴν πορτάδα του, τὸ δικαίωμα δηλαδή νὰ μεταφέρει ἀναυλα στὸ πλοῖο ὀρισμένη ποσότητα ἀγαθῶν τὰ ὅποια θὰ ἐκμεταλλεύεται ὁ ἴδιος.

Σὲ ἄλλες τρεῖς ἀκόμη πράξεις, ὁ Ξενοδόχος συμμετέχει ὡς μάρτυρας. Οἱ πράξεις αὐτὲς ἀφοροῦν σὲ ὁμολογία χρέους,¹⁵ σύσταση συντρο-

10. Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Πέτρος Σπόγγος (Σ 147), φ. 85^{r-v}.

11. 'Ο Μάικας ἐκλέγεται στοὺς 150 τῆς Κερκυραϊκῆς Κοινότητος τὸ 1503 καὶ τὸ 1520. Γ.Α.Κ., 'Ενετοκρατία, φάκ. 5, φ. 287^r, 305^v.

12. 'Ο 'Ιάκωβος Σπετζιέρης εἶναι γνωστὸς καραβοκύρης καὶ ἐμπορευόμενος στὸ νησί, ὁ ὅποιος μάλιστα τὸ 1548 ἐκλέγεται ἀπὸ μυτιληνιοὺς ἐμποροκαπετάνιους στὴ θέση τοῦ προξένου τους στὴν Κέρκυρα. Βλ. Γεράσιμος Δ. Παγκράτης, «Τὸ κοινοσουλᾶτον τῶν Μυτιληναίων στὴν Κέρκυρα (1548-1549)», ὑπὸ ἐκδοσὴ στὸ περιοδικὸ *'Εῶα καὶ 'Εσπερία*, τ. 4 (2000).

13. Στέφανος Κακλαμάνης, *Τριβόλης-Δεφαράνας-Βεντράμος. Τρεῖς Ἑλληνες λαῖκοι στιχουργοὶ στὴ Βενετία τοῦ 16ου αἰῶνα*, ἀνέκδοτη διδακτορική διατριβή, 'Αθήνα 1989, σ. 139-186. Κατερίνα Ζαρίδη, «'Ο Κερκυραῖος στιχουργὸς 'Ιάκωβος Τριβόλης», *'Εῶα καὶ 'Εσπερία* 1 (1993), 146-189.

14. 'Ο Μακάριος Παπαγεωργόπουλος διετέλεσε μητροπολίτης Κορίνθου ἀπὸ τὸ 1507 ὡς τὸ 1517 περίπου, ὅποτε καὶ τὸν βρίσκουμε γιὰ μία περίπου δεκαετία (1517-1527) ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης. Τὸ 1530 βρισκόταν στὴ Μονὴ τῆς 'Αναφωνήτριας στὴ Ζάκυνθο. Στὸ ἴδιο μοναστήρι ἦταν ἡγούμενος στίς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰῶνα (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1500-1507). Στὸ νοταριακὸ ἔγγραφο ὑπογράφει ὡς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, παρόλο ποὺ δὲν ἦταν πιά. 'Απόστολος Γλαβίνας, «Μακάριος Παπαγεωργόπουλος ὁ ἀπὸ Κορίνθου μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1465;-12 'Απριλίου 1546)», *Μακεδονικά* 13 (1973), 167-177. Τὴν πληροφορία ὀφείλω στὴν κυρία Μάχη Παύζη-'Αποστολοπούλου τὴν ὁποία καὶ εὐχαριστῶ.

15. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος 'Αγαπητός), φ. 117^r (1515).

φίας για την αγορά κριαριών στην Κεφαλονιά¹⁶ και πώληση γρίπου.¹⁷

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ σκιαγραφήσουμε τὸν Ἰωάννη Ξενοδόχο ὡς τυπικὸ κερκυραῖο ἔμπορο τῆς ἐποχῆς του, ὁ ὁποῖος ἐπενδύει μικροποσὰ σὲ συμμετοχικὲς ἐπιχειρήσεις, τίς γνωστὲς συντροφίες. Συμμετέχει σ' αὐτές, ταξιδεύοντας, μὲ τίς ιδιότητες τοῦ ναύτη, τοῦ μισθωτοῦ ἢ μὲ μερίδιο στὰ κέρδη καπετάνιου, τοῦ καπετάνιου καὶ πλοιοκτήτη, ἢ ἀκόμη καὶ τοῦ ἐμπόρου. "Ὅταν οἱ οἰκονομικὲς ἀπολαβές του τὸ ἐπιτρέπουν, ἀποκτᾷ ἕνα «εὐργαστήριον εἰς τὴν ρίβαν τῆς Σπληαίας», δηλαδὴ ἕνα κατὰστημα, ἢ μᾶλλον μιὰ ἀποθήκη, ὅπου φυλάσσει τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα καὶ πωλεῖ χονδρικῶς ἢ λιανικῶς. Ἀναθέτει σὲ τρίτους, νεότερους στὴν ἡλικία, νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐντολές του γιὰ ἀγορὰ ἢ πώληση, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπενδύει ἀπὸ τὴ στεριά σὲ ἀρκετὲς συμμετοχικὲς ἐπιχειρήσεις. Τὰ κέρδη τοῦ ἐμπόρου καὶ ἡ ἐπιρροὴ ποὺ ἀρχίζει νὰ ἀσκεῖ στὸν κοινωνικὸ του περίγυρο τὸν ὠθοῦν νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐνταξίη του στὸ σῶμα τῶν πολιτῶν (cittadini) καὶ εἰδικότερα στὸ Συμβούλιον τῶν 150, πράγμα τὸ ὁποῖο τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνει τιμὲς καὶ προνόμια ἀπὸ τὴν ἀσκηση διαφόρων τοπικῶν δημόσιων ἀξιοματῶν.

Ὁ Ξενοδόχος ἀκολουθεῖ τὸ πρότυπο αὐτό, χωρὶς ὥστόσο νὰ φέρεται ἐνταγμένος στὸ Συμβούλιον τῶν 150. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀποκλείει νὰ ἦταν μέλος τοῦ σώματος τῶν ἐκλέξιμων, ἄρα καὶ τοῦ εὐρύτερου κύκλου τῶν λεγόμενων cittadini. Στους 150 ἐκλεγμένους τῆς Κοινότητος ὑπάρχει ἕνας συνεπώνυμός του, ὁ Εὐγένιος Ξενοδόχος, ποὺ ἐκλέγεται τὸ 1509.¹⁸ Στὰ νοταριακὰ κατὰστιχα αὐτῆς τῆς περιόδου ἐπισημαίνονται, ἀκόμη, τρία ἄλλα πρόσωπα μὲ τὸ ἐπίθετο Ξενοδόχος: ὁ κύρ Ἡλίας τὸ 1502,¹⁹ ὁ μισερ Σέβος τὸ 1513²⁰ καὶ ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται μὲ μεγάλυτερη συχνότητα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους τῇ διετίᾳ 1511-1512.²¹ Στὸ τελευ-

16. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 142^r (1515).

17. Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 4, ὑποφ. 7 (νοτάριος Πέτρος Ἀγαπητός), φ. 145^v (1515).

18. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, σ. 302^v.

19. Εἶναι μάρτυρας σὲ συντροφία γιὰ τὴν πώληση βελανιδιῶν, Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 6^r.

20. Ἀσκεῖ τὸ δημόσιο ἀξίωμα τοῦ φρούραρχου (καστελλάνου) στὸ Ἀγγελό-καστρο (castel Santangelo). Γ.Α.Κ., Συμβ. Διάφοροι, φάκ. 1, ὑποφ. 6 (νοτάριος Ἀρσένιος Ἀλεξάκης), φ. 5^r.

21. Δὲν εἶναι σαφὲς ἂν ἔχει συγγενικὴ σχέση μὲ τὸν Ἰωάννη, μὲ τὸν ὁποῖο συμμετέχουν σὲ συντροφία τὸ 1511 (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 184^r). Τὸ ὄνομά του ἐμφανίζεται σὲ τέσσερις νοταριακὲς πράξεις τῆς διετίας 1511-1512. Στὶς δύο πρῶτες, τοῦ 1511, εἶναι ἀφενὸς μάρτυρας σὲ πρόσληψη καπετάνιου (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), σ. 116^r), ἀφετέρου ἐπενδύει σὲ συντροφία χρηματικὸ ποσὸ καὶ ταξιδεύει μὲ τὰ υπόλοιπα μέλη τῆς (Γ.Α.Κ., Συμβ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 115^v). Σὲ ἄλλη συντροφία

ταῦο ἔτος τοῦ 16ου αἰώνα (1600) ὑποβάλλουν ὑποψηφιότητα γιὰ τοὺς 150 ὁ Μάριος καὶ ὁ Τζουάννης Μόσχιο οἱ λεγόμενοι Ξενοδόχοι («*Mario... Zuanne Mosco detto Xenodochon*»).²²

Ὁ ἔμπορος καὶ χαρτογράφος Ξενοδόχος ταυτίζεται ἄραγε μὲ κάποιον ἀπὸ τὰ μέλη αὐτῆς τῆς γνωστῆς βυζαντινῆς οἰκογένειας λογίων;²³ Ἡ ὑπόθεση εἶναι ἀρκετὰ τολμηρή. Ὅπως εἶναι γνωστό, στοὺς νοταριακοὺς κώδικες δὲν εἶναι ἀσυνήθιστο νὰ ἐναλλάσσονται τὰ ἐπίθετα μὲ τὰ παρωνύμια. Συμβαίνει μάλιστα γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο ἄλλοι νοτάριοι νὰ χρησιμοποιοῦν πρῶτα τὸ ἐπίθετο καὶ ἄλλοι τὸ παρωνύμιο. Ἀλλοτε χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπιθέτου μόνον τὸ παρωνύμιο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο. Τὸ 1503 ἐκλέγεται στὸ Συμβούλιο τῶν 150 ὁ Ἰωάννης ἢ Τζουάννης Μόσχος ὁ «ἀρωματάριος»²⁴ (φαρμακοποῖς-ἀρωματοποιός). Τὸ κοινωνικὸ κύρος ποὺ ἀπορρέει καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του θὰ τὸν ἀπέτρεπε ὡπωσδήποτε ἀπὸ κάποιες χειρωνακτικὲς ἐργασίες. Ὡστόσο ἡ ἐπαγγελματικὴ αὐτὴ ιδιότητα δὲν ἦταν ἀσυμβίβαστη μ' ἐκείνη τοῦ ἐμπορίου. Ἐμποροὶ, ἔστω κατὰ περίστασιν, εἶναι λίγο πολὺ ἢ πλειοψηφία τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κέρκυρας. Ἐτοὶ λοιπὸν καὶ οἱ ἀρωματοποιοί, εἴτε ταξίδευαν οἱ ἴδιοι γιὰ ν' ἀγοράσουν τὰ ἀναγκαῖα ἢ νὰ κερδίσουν χρήματα ἐμπορευόμενοι ὅτιδήποτε, εἴτε ἀνέθεταν σὲ τρίτους τὴν ἀγορὰ εἰδῶν πολυτελείας, τὰ ὅποια στὴ συνέχεια πωλοῦσαν στὰ ἐργαστήριά τους.

Γνωρίζουμε ἐξάλλου ὅτι ἡ γνωστὴ σπαρτιατικὴ οἰκογένεια τῶν Μόσχων, ποὺ ἐκπροσωποῦνταν ἀπὸ τὸν πατέρα Ἰωάννη καὶ τοὺς γιους Δημήτριο καὶ Γεώργιο, δὲν ἦταν ἡ μοναδικὴ οἰκογένεια Μόσχων στὴν Κέρκυρα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ ἀπαντᾷ σὲ κερκυραϊκὰ νοταριακὰ ἔγγραφα ἤδη ἀπὸ τὸ 1473.²⁵ Εἶναι ἐξάλλου γνωστὸ ὅτι στὸ νησί ζοῦν

τοῦ ἴδιου ἔτους συμμετέχει στὸ ταξίδι. Τὸ 1512 ταξιδεύει μὲ δύο συντροφίες (Γ.Α.Κ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), φ. 184^{r-v}). Στὴ δευτέρη ὁμολογεῖ χρέος 5 δουκάτων πρὸς τὸν Πέτρο Βρανά, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἰωάννη Καρτινὸ (Γ.Α.Κ., νοτάριος Ἐμμανουὴλ Τοξότης (Τ 11), σ. 113^v).

22. Γ.Α.Κ., Ἐνετοκρατία, φάκ. 5, φ. 32^r.

23. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Μόσχων καὶ τὴ γενικότερη πνευματικὴ κατάστασιν στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰώνα βλ. Ἑλλη Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου, «Ἡ πνευματικὴ κατάσταση στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ 15^{ου} αἰώνα. Μία προσπάθεια ἀνασύνθεσης», *Κερκυραϊκά*, σ. 218-237. Ἐπίσης, Γεράσιμος Η. Πεντόγαλος, «Γεώργιος Μόσχος, Νοτάριος Κέρκυρας στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 15^{ου} αἰώνα (Νεότερα Στοιχεῖα)», *Πρακτικὰ Δ' Πανιωνίου Συνεδρίου*, τ. Α', *Κερκυραϊκά Χρονικά* 23 (1980), 293-302. Γιώτα Τζιβάρα - Σπύρος Καρύδης, «Ἐγὼ Γεώργιος ὁ Μόσχος δημόσιος νοτάριος τῶν Κορυφῶν ἔγραψα», *Ἱστορ* 6 (1993), 19-27.

24. Κατερίνα Ζαρίδου, «Φαρμακεῖα-Ἀρωματοποιεῖα στὴν Κέρκυρα τὸν 16ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰώνα», *Δωδώνη* 24, τχ. 1 (1995), 118.

25. Πεντόγαλος, *ὁ.π.*, σ. 299-300. Πρβ. Ἰωάννης Κονιδάκης - Γεώργιος Ε. Ροδολάκης, «Οἱ πράξεις τοῦ νοταρίου Κερκύρας Ἰωάννη Χονδρομάτη (1472-1473)», *Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου Ἑρένης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 32 (1996), 183.

αυτή την περίοδο αρκετοί αντιγραφείς, στην πλειοψηφία τους πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη και την Πελοπόννησο αλλά και ντόπιοι, και ότι υπήρχαν αρκετές σημαντικές βιβλιοθήκες και αντιγραφικά εργαστήρια. Ζώντας σ' αυτή την παράδοση ο Ιωάννης Ξενοδόχος, μέλος ΐσως κάποιας από τις οικογένειες των Μόσχων τῆς Πελοποννήσου, απέκτησε όλα τὰ ἐφόδια ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ σχεδιάσει τὸ 1520 τὸν καλαίσθητό του ἄτλαντα, τὸν ὁποῖο ἡ παλαιογραφικὴ μελέτη συνδέει μὲ τὰ ἀντιγραφικὰ ἐργαστήρια τῆς Κέρκυρας.²⁶

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ

ΟΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗ "ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΘΟΡΑΣ" (1674)

ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ μέσα στὸ ὁποῖο διαμορφώθηκαν οἱ σχέσεις φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης στὸν νεοελληνικὸ πνευματικὸ χῶρο τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος, μὲ στόχο τὴν κατανόηση τῶν ἐπὶ μέρους πτυχῶσεων τῆς περιπατητικῆς καὶ τῆς νεότερης σκέψης, εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσω, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα ἐλάχιστα γνωστὰ χειρόγραφα κείμενα ποὺ ἄπτονται τῆς παραπάνω θεματικῆς, καὶ ἓνα χειρόγραφο ὑπομνηματιστικὸ κείμενο τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ (μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος - 1725) ποὺ ἐπιγράφεται «Εἰς τὰ τοῦ φιλοσόφου περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Διαλέξεις». Ἔχει συγγραφεῖ στῇ Βενετία τὸ 1674 καὶ παραδίδεται ἀπὸ τὸν κώδικα ἀρ. 87 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Πρόκειται γιὰ «τεῦχος χάρτινον ἐκ φύλλων 110... οὗ τὸ κείμενον ἐν μιᾷ τῶν σελίδων ἐκάστη μονόστηλον ἐκ γραμμῶν 21», ὥπως τὸν περιγράφει ὁ Ἄθ. Παπαδόπουλος-Κεραιεύς, καὶ εἶναι «αὐτόγραφος κῶδιξ Γεωργίου τοῦ Σουγδουρῆ». «Ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ κόσμημά τι ὑπάρχει φιλόκαλον, τὸ δὲ τοῦτο περιέχον ἐν ἑαυτῷ φύλλον ἔχει καὶ τὸ σημείωμα τόδε: Ἐκ τῶν τοῦ διδασκάλου Ἀ[να]νίου ἀφιερῶθη τῷ Παναγίῳ Τάφῳ κατὰ τὸ αἴψον [= 1770] ἔτος, καὶ πᾶς τις τὰς προγεγραμμένας θύραθεν ἀράς ἀναγνώτω'».¹

Ἀρχὴ (φ. 1α): «Ἐπεὶ μὲν ὁ τῆς φύσεως μύστης ἀδύτων ἐν τῇ τῶν περὶ Οὐρανοῦ ἐκδόσει, τὸ ἐν τῶν τοῦ φυσικοῦ σώματος εἰδῶν, τὸ οὐράνιον ἀμέλει καὶ φθαρτὸν ἐξηκριβώσατο, καὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τὴν ἀκροτάτην θέαν, καὶ μάλιστα τὴν γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ σώματος τῷ κοινῷ τῶν ἀν-

26. Τόλιας, ὁ.π., σ. 179.

1. Βλ. Ἄθ. Παπαδόπουλος-Κεραιεύς, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἥτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιοτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὁρθόδοξου Πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων*, Τόμος 4, Ἐν Πετρούπολει 1899, σ. 94-95.